

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора педагогічних наук, професора

Бойченко Марини Анатоліївни

на дисертаційне дослідження **Шубіної Олени Павлівни**

на тему «**РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ ВИХОВАНЦІВ У**

ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ STEM-ТЕХНОЛОГІЙ»,

подане на здобуття наукового ступеня доктора філософії

в галузі знань 01 Освіта/Педагогіка

за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки

1. Актуальність теми дисертаційної роботи

В умовах актуалізації потреби креативної трансформації суспільства однією з головних якостей конкурентоспроможного фахівця визначається його креативність. Актуальність обраної Шубіною О.П. теми дисертаційного дослідження «Розвиток креативності вихованців у закладах позашкільної освіти засобами STEM-технологій» зумовлена, насамперед, необхідністю пошуку інноваційних підходів до розвитку креативності дітей та учнівської молоді, оскільки володіння означеною якістю дозволить майбутнім фахівцям не лише досягти особистого успіху в майбутній професійній діяльності, а й робити свій внесок у розвиток інноваційної економіки.

Дисертантка не випадково обирає STEM-технології для розвитку креативності вихованців у закладах позашкільної освіти, оскільки саме ці технології мають потужний потенціал для розвитку креативності.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертація є складовою комплексної наукової теми «Теоретичні та методичні засади науково-педагогічного супроводу обдарованої особистості» (реєстраційний номер 0110U002109) кафедри професійно-педагогічної, спеціальної освіти, андрагогіки та управління Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Тему дисертаційного дослідження затверджено на засіданні вченої ради Житомирського державного університету імені Івана Франка (протокол № 20 від 29.10.2021).

3. Наукова новизна та практична значущість одержаних результатів

Дисертаційне дослідження Шубіної О.П., на наш погляд, відзначається беззаперечною науковою новизною і практичною значущістю. Зокрема,

авторкою вперше: науково обґрунтовано та розроблено модель розвитку креативності вихованців закладів позашкільної освіти засобами STEM-технологій, яка має такі складові: методологічний компонент (мета, завдання, наукові підходи, загальні та спеціальні принципи), ціннісно-мотиваційний компонент (пізнавальні, творчі та соціальні мотиви; потреби в самореалізації, самоствердженні, набутті актуальних практичних навичок, орієнтації на майбутню професію; інтерес вихованців до діяльності, спілкування з однодумцями, практичне застосування вмінь); організаційно-технологічний компонент (етапи реалізації моделі: організаційно-підготовчий етап, концептуально-діагностичний, формувальний та узагальнювальний; структура освітнього процесу, необхідні STEM-технології та засоби навчання), результативно-оцінний (критерії, показники, рівні сформованості креативності).

Уточнено структуру креативності вихованців закладів позашкільної освіти, критерії та показники визначення її рівня. Проаналізовано сутність та відмінності понять «творчість» і «креативність». За допомогою методу контент-аналізу сформоване авторське визначення поняття креативності з огляду на специфіку позашкілля. Установлено зв'язок між позашкільною освітою та можливостями розвитку креативності дітей та молоді. Визначено критерії, показники та охарактеризовано рівні креативності вихованців закладів позашкільної освіти шляхом відкриття нових гуртків, запровадження STEM-технологій та наповнення новими сучасними засобами навчання.

Подальшого розвитку набули положення щодо впровадження в освітній процес закладів позашкільної освіти STEM-технологій (дослідницько-пізнавальне навчання, метод навчальних проєктів і мейкерство) та підготовка педагогічних працівників до їх реалізації.

Практичне значення має розроблена авторкою модель розвитку креативності вихованців закладів позашкільної освіти засобами STEM-технологій та методика її реалізації.

4. Повнота викладу матеріалу дисертації в публікаціях

Основні теоретичні положення та отримані результати дослідження висвітлено в 14 публікаціях автора (13 одноосібних), з яких – 4 статті у провідних фахових виданнях України, 10 статей у збірниках матеріалів наукових конференцій.

Спрямованість міжнародних наукових конференцій, під час яких відбулась апробація дисертаційного дослідження, характер статей здобувачки, у яких відображено основні наукові результати дослідження, повною мірою

розкривають дослідницьку проблему. Таким чином, можемо стверджувати, що матеріали дослідження пройшли належну апробацію.

5. Ступінь обґрунтованості наукових положень

Ознайомлення з текстом дисертації Шубіної О.П. дає підстави констатувати наявність логічної побудови й послідовності у висвітленні ходу дослідження та його результатів. Здійснено глибокий аналіз понять за темою дисертації. На основі наукового пошуку обґрунтовано й виважено концептуальні положення дослідження, висвітлено особливості імплементації авторської методики розвитку креативності вихованців закладів позашкільної освіти засобами STEM-технологій, що підтверджують достовірність наукових положень, результатів та висновків дисертації.

Дисертація має чітку структуру. У вступі коректно й обґрунтовано визначено актуальність теми та науковий апарат дослідження. Відповідно до поставленої мети, що полягає в обґрунтуванні, практичній розробці та перевірці дієвості моделі розвитку креативності вихованців засобами STEM-технологій у закладах позашкільної освіти та методики її реалізації, визначено чотири завдання, розв'язання яких стало можливим завдяки використанню доцільно обраного комплексу теоретичних та емпіричних методів. Окреслено експериментальну базу й етапи дослідження, схарактеризовано наукову новизну, теоретичне і практичне значення отриманих результатів; відображено відомості про апробацію, особистий внесок здобувача у праці, опубліковані в співавторстві, структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі «Теоретичні засади розвитку креативності вихованців закладів позашкільної освіти» висвітлено результати розв'язання першого завдання дисертації. Зокрема, задля обґрунтування ключового поняття дослідження «креативність вихованців закладів позашкільної освіти», авторка детально розглядає поняття «творчі здібності», «творчість» та «креативність», зосереджуючись на виокремленні спільних рис та відмінностей, проте ми не можемо погодитися з твердженням, що «креативність є здатністю до творчості» (С. 53), оскільки творчість є україномовним відповідником англomовного поняття «creativity» (креативність). Разом із тим, цілком обґрунтованим є презентоване авторкою власне розуміння поняття «креативність», що являє собою «здатність особистості до встановлення нових зв'язків між ідеями або подіями, формуванні нових навичок та зміни стилів поведінки, які призводять до нового, конкретного та корисного в заданих умовах результату» (С. 61).

Заслугує на увагу здійснена авторкою на основі систематизації наукових праць українських та іноземних дослідників детальна характеристика критеріїв

креативності, до яких віднесено усвідомленість, оригінальність, легкість асоціювання, гнучкість, здатність до генерування великої кількості ідей тощо (п. 1.2).

Цілком переконливим у межах висвітлення потенціалу закладів позашкільної освіти щодо розвитку креативності вихованців вважаємо звернення авторки до генези позашкільної освіти в Україні, її структури та особливостей створення сприятливого для розвитку креативності середовища.

Другий розділ дисертації присвячено застосуванню STEM-технологій як засобу розвитку креативності в закладах позашкільної освіти. У даному контексті заслуговує на схвалення звернення дисертантки до методологічних засад STEM-освіти, історичних аспектів її становлення та розвитку й нормативного забезпечення. Позитивним вважаємо висвітлення здобувачкою сутнісних характеристик підходів до формування міждисциплінарних освітніх програм для інтегрованих STEM-дисциплін, зокрема: інтердисциплінарного, мультидисциплінарного, плюридисциплінарного та трансдисциплінарного (п. 2.1).

Наукову цінність становить розроблена й обґрунтована авторкою дисертації модель розвитку креативності вихованців у закладах позашкільної освіти засобами STEM-технологій (п.2.3), що містить методологічний, ціннісно-мотиваційний, змістовий, організаційно-технологічний та результативно-оцінний компоненти. Цілком слушним є вибір наукових підходів, покладених в основу розроблення авторської моделі, а саме: системного, особистісно-орієнтованого, діяльнісного, компетентнісного, синергетичного та середовищного, та педагогічних умов розвитку креативності вихованців закладів позашкільної освіти: використання креативного потенціалу закладу позашкільної освіти; застосування інноваційних технологій (STEM-технологій) в освітньому процесі; підготовка педагогів; розширення співпраці зі стейкхолдерами.

Значну наукову цінність становить експериментальна перевірка ефективності моделі розвитку креативності вихованців закладів позашкільної освіти засобами STEM-технологій, передбачена необхідністю реалізації четвертого завдання дисертаційного дослідження.

Цілком слушним є приділення авторкою у процесі реалізації запропонованої методики уваги формуванню готовності педагогів закладів позашкільної освіти до розвитку креативності вихованців засобами STEM-технологій, зокрема й через імплементацію розробленої моделі STEM-закладу освіти (на основі вихідних даних Житомирського міського центру науково-

технічної творчості учнівської молоді) та презентації концептуального бачення моделі педагога, готового до впровадження STEM-технологій.

Необхідно відмітити чітко організовану експериментальну роботу, що послідовно здійснювалася на організаційно-підготовчому, концептуально-діагностичному, формувальному та узагальнювальному етапах. Аналіз результатів формувального етапу експерименту засвідчив ефективність запропонованої методики розвитку креативності вихованців закладів позашкільної освіти засобами STEM-технологій. Отримані здобувачкою результати свідчать про доцільність її впровадження в практику закладів позашкільної освіти.

Загальні висновки висвітлюють результати поставлених Шубіною О.П. завдань. Зміст дисертації вдало доповнюють додатки.

6. Оцінка змісту та оформлення дисертації

Дисертаційна робота відповідає чинним вимогам щодо змісту та оформлення, відзначається зрозумілим та доступним для сприйняття стилем викладу наукових положень, матеріалів та висновків.

Ознайомлення з текстом дисертації Шубіної О.П. дає підстави стверджувати, що дана наукова робота є цілісною, самостійною, завершеною працею, що пройшла належну апробацію та відповідає чинним вимогам.

7. Дискусійні положення та зауваження до дисертації

У цілому позитивно оцінюючи результати представленої Шубіною О.П. дисертаційної роботи, необхідно окреслити певні дискусійні положення щодо змісту роботи, а також висловити окремі побажання:

1. Розмежовуючи поняття «креативність» та «творчість», авторці варто було зосередити увагу на тому факті, що в англomовному науковому дискурсі термін *creativity* позначає обидва поняття, при цьому креативність є транслітерацією англomовного терміну, а творчість – його перекладом, а тому відмінностей між означеними поняттями не існує. Натомість у пострадянському науковому дискурсі численні наукові розвідки спрямовані на пошук таких відмінностей, що зумовлює появу певної концептуальної плутанини.

2. У п. 3.1 авторка характеризує методи, які використовувалися в процесі експериментальної роботи (теоретичні, емпіричні та методи математичної статистики), однак у відповідній частині вступу така група методів не зазначена.

3. Вважаємо, що задля уникнення певного дублювання матеріалу авторці варто було здійснити опис малюнкoвого субтесту в межах п. 3.1, де здійснено опис експериментальної програми дослідження.

4. Ураховуючи ґрунтовність запропонованої авторкою методики розвитку креативності вихованців закладів позашкільної освіти засобами STEM-технологій доцільною бачиться подальша дисемінація представленої методики у вигляді методичних рекомендацій.

8. Загальний висновок

Ураховуючи актуальність досліджуваної проблеми, наукову новизну положень дисертаційної роботи, обґрунтованість, достовірність, теоретичну та практичну значущість отриманих результатів, вважаємо, що дисертація Шубіної О.П. на тему «Розвиток креативності вихованців у закладах позашкільної освіти засобами STEM-технологій» має завершений, цілісний, авторський характер і відповідає чинним вимогам пп. 6, 7, 8, 11 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її авторка, Шубіна Олена Павлівна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор

завідувач кафедри педагогіки

Сумського державного педагогічного

університету імені А.С. Макаренка

Марина БОЙЧЕНКО

Підпис М. Бойченко засвідчую

Ректор

05.01.2024 р.

Юрій ЛЯННОЙ